

L o k a l h i s t o r i e m i d t i N o r d s j æ l l a n d

Vandforsyning fra egen brønd ved håndkraft før der kom vandværk

Alsønderup Andelsvandværk har 50 års jubilæum i 2011

Dette er et jubilæumsskrift fra Alsønderup Vandværk
til alle ca. 820 forsynede husstande -

og det er Lokalhistorisk Nyt nr. 1, marts 2011, 8. årgang fra
Lokalarkivet for

Alsønderup-Tjæreby Sogne

i Hillerød Kommune

-et arkiv for almindelige menneskers historie og egnshistorie-

Med stor tak har Alsønderup-Tjæreby Lokalarkiv i 2011 indtil 1. marts modtaget sponsorstøtte fra:

Nordtag A/S v/ direktør Jørgen Simonsen, Mestervangen 7, 3220 Græsted.
Tlf. 48 36 36 36, fax 48 36 36 30, www.nordtag.dk

Thorkild Jørgensen VVS Aps., Aut. VVS-installatør, Ryagergårdsvej 3, Annisse, 3200 Helsingør.
Tlf. 48 79 13 60, mobil 20 11 85 57.

G. D. A., tømrer- og snedkermester Gert Dyrlov Andersen, Torsholms Allé 8, Tulstrup,
3400 Hillerød. Tlf. kontor 4828 5550, mobil 2028 9950, fax 4828 6746

P.M. Belægning, Brolægnings-, flise- og anlægsarbejder v/ Palle Madsen, Ravnsbjergsvej
16, Nejedø, 3400 Hillerød. Tlf. 48 28 69 44, biltlf. 23 25 05 06, fax 48 28 69 53,

Støtteforeningen for Alsønderup Sogn

J. Jensen A/S, Højlundvej 8, 3540 Lyngby. Tlf. 4825 3535. www.j-jensen.com Nedrivning, Bygge
& Anlæg. Jord & Kloak. Affaldssortering. Asbest- & PCDSanering, Salg af brugte byggematerialer.

TømrerLodberg Aps., Syrenvej 1, Tulstrup, 3400 Hillerød. Tlf. 48 28 34. Bil. 21 28 68 29.,
Fax. 48 28 65 36.

Kontorland A/S - Alt Til Kontoret. Industrivænget 15, 3400 Hillerød.
Tlf. 48 25 36 66.- <http://www.kontorland.dk>

DanBolig, Søderberg/Nielsen Aps. Frederiksværksgade 7, 3400 Hillerød. Tlf. 48 24 21 11,
Fax 48 24 21 11. E-mail: Hilleroed@danbolig.dk

Joan & Ole Starks Gårdbutik. Harløsevej 164, Harløse, 3400 Hillerød. Tlf. 4824 6361.

Hallum Electric, Aut. El-installatør, Tulstrup Have 9, Tulstrup, 3400 Hillerød, Tlf, 4828 7813.
Mobil 22 90 78 13, www.hallumelectric.dk E-mail: fh@hallumelectric.dk

Harløse VVS, Aut. Gas-, vand- og sanitetsmester, Harløsevej 172, 3400 Hillerød.
Tlf. 28 25 04 49 www.harloesevvs.dk E-mail: vvs@harloesevvs.dk

Nyt om Alsønderup-Tjæreby Lokalarkiv indtil 1. marts 2011:

345 medlemmer havde betalt kontingent indtil 28/2, i alt	kr. 26.820
Derudover har arkivet indtil 28/2 som gave fra medlemmer modtaget i alt	kr. 5.780.
Og 12 sponsorer har støttet med i alt	kr. 9.250.
Og en del medlemmer ventes at betale kontingent til generalforsamlingen 16/3.	

Næste medlemsmagasin ventes udsendt i juni. Vi skriver om, hvad **Thomas Olsen**, født i 1929, fortæller om sin skolegang i Bendstrup skole, om sine 1½ år som konfirmeret tjenesteddreng på Lykkesholmgård i Nejedø og om sin læretid som tømrer i Alsønderup.

Årets tredje nummer af medlemsmagasinet ventes udsendt i september. Deri vil blive berettet om **Harløse Brugsforenings historie** og personerne bag. Arkivalierne fra Brugsen befinder sig i Folkemuseet, hvorfra vi har fået lov til at låne dem.

Arkivet har været med til at oprette "**Lokalhistorisk Samvirke for Hillerød og Omegn**". De andre deltagere er Folkemuseet, Lokalarkivet på Hillerød Bibliotek, Lokalhistorisk Forening for Skævinge og Omegn, Brødeskov Lokalhistoriske Forening og Lokalhistorisk Forening i Hillerød. Vi fortæller senere mere om Samvirkets formål og opgaver.

Redaktionen af dette magasin er afsluttet den 10. marts 2011.

Tekst: Ole Blåkilde (ansvarshavende). Illustrationer: Lissi Carlsen & Henrik Wittchen.
Dette nummer af magasinet trykkes af Hillerød Grafisk. Oplag 1.200. ISSNnr: 1603-7561..

Københavns Kommune

Årsagen til en række nordsjællandske vandværker - også til det i Alsønderup

Københavns Vandforsyning lavede fra 1939 prøveboringer i området syd for Arresø mellem Frederiksværk, Frederikssund, Hillerød, Lillerød og Slangerup og fandt betydelige muligheder for vandindvinding.

Anlægsarbejder begyndte i 1950 til Københavns store vandværk tæt ved Gørløse, og første del af det blev taget i brug i 1954. Vandet skulle pumpes derhen fra 5 råvandspumpestationer ved henholdsvis Strø, Hørup, Havelse, Attemose og Æbelholt, og efter behandling på værket i Gørløse skulle vandet pumpes videre til København.

Prøveboringerne havde bl. a. vist, at der gik en strøm af grundvand i undergrunden mod Arresø. Det var fra den strøm, råvandet skulle oppumpes også i Æbelholt

Københavns Vandforsyning fik i 1945 tilladelse til at udvinde ca. 17 millioner kubikmeter vand årligt fra de fem nordsjællandske kildesteder. Det var dog en betingelse, at der stadig var vand nok til lokalbefolkningens forbrug. Det viste sig, at det var der kun, hvis der blev oprettet lokale vandværker med dybtgående vandboringer.

Alle huse og ejendomme havde dengang egne brønde som brønden på forrige side fra Damvejen nr. 12 på Vester Strødam, fotograferet ca. 1965.

Det viste sig, at Københavns lokale oppumpning sænkede grundvandsspejlet i jorden så meget, at folks brønde kunne tørre ud. Københavns borerier i Æbelholt syd for Alsønderup Kommune var vist dem, som blev taget sidst i brug. Men derved sænkedes grundvandsspejlet i brøndene hos beboere og landbrug i de omliggende sognekommuner, også i Alsønderup Kommune.

Noget måtte der gøres – og Københavns Vandforsyning var klar over, at beboerne måtte tilskyndes til at oprette fælles vandværker rundt om med dybdeboringer efter grundvand og et ledningsnet, som kunne forsyne større lokale områder, og at Københavns Vandforsyning måtte bidrage økonomisk for at undgå erstatningskrav eller indskrænkninger i deres indvindingsret.

Før der kom vandværk

Før vi fortæller om oprettelsen af Alsønderup Vandværk, vil vi se på, hvordan tilværelsen var før. Det er jo kun 50 år siden, så alle fra 60 års-alderen og opefter har levet under det og husker det udmærket.

Køkken før der kom rindende vand.

Vandet stod i en spand på en taburet, som permanent stod ved siden af brændekomfuret, så man havde vandet nær ved, hvor man især skulle bruge det. Man øste vand op fra spanden med et pottemål, som altid hang eller stod lige ved. Her titter det vist frem over spanden halvt gemt bag skorstenen til venstre. Når spanden var tom, måtte man udenfor til en vandpost som den, der ses på omslaget og side 3, og så poste spanden fuld af vand og bære den indenfor igen. Der var ingen vandhaner over køkkenvasken.

Alle huse og ejendomme havde egen brønd – den var som regel tæt på huset, så man ikke skulle bære spandene med vand for langt, for der skulle bæ-

res mange spande vand – især på de dage, der blev vasket storvask i udhuset, og navnlig hvor man dagligt postede vand op i spande og bar det ind til køer og svin på stald og til den daglige vask af mælkespande og mælkejunger. Der blev brugt mange arbejdstimer på at pumpe vand op og bære det hen til, hvor det skulle bruges. Der var hårdt arbejde for husmødre og for tjenestefolk i landbruget, og tit var det børnenes arbejde.

Over brønden havde alle oprindeligt en vandpost – i 1900-årene blev det en støbejerns håndpumpe – skruet fast i dækslet over brønden. Man spildte næsten altid vand på brønddækslet og rundt om det. Den slags vand fandt for en del tilbage i brønden igen, mere hvis dæksler var af planker med mellemrum som på fotoet på omslaget, end hvis det var et støbt cementdæksel. Det var en brøndgravers opgave at grave en brønd ned til en vandåre med en vis gennemstrømning, så der løb eller sivede vand fra vandåren gennem brønden, og der på den måde skete en vis stadig fornyelse af brøndvandet.

Der stod altid et kar under pumpen til at samle overskydende vand op og til at vande hestene fra.

Lokalarkivets originale pottemål. Førhen fast tilbehør i køkkenet til at øse vand fra spanden ved siden af komfuret. Selv om Danmark i 1907 med metersystemets indførelse ved lov var gået fra potter til liter – 1 pot = 0,966 liter - så sagde man stadig pottemål. Man sparede på vandet – et målfuld – en liter - i et vandfad var nok til en håndvask.

Hvor afstanden ikke var for langt fra køkken til brønd, kunne man installere en håndpumpe – en vippepumpe - i køkkenet. Den havde et sugerør ud i brønden. Man kunne så manuelt pumpe koldt vand fra brønden ind i køkkenet.

Uden elforsyning, intet rindende vand

Elektriciteten kom til Alsønderup i 1923 gennem det nyoprettede andelsselskab "Strø-Holbo Herreders Elektricitetsforsyning".

Slet ikke alle bekostede el indlagt, men dog nok de fleste, selv om det var dyrt efter tidens prisniveau. En af de el-motorer, som kom frem i 1930'erne og blev meget almindelig i 1940-erne og -50'erne, var en elektrisk pumpe, som bedre stillede folk kunne bekoste installeret i deres brønd og så få monteret vandrør og vandhaner til køkken, vaskehus, stalde og malkerum.

Men det fremkaldte normalt ikke badeværelse og vandskyllet toilet.

For at oprette badeværelse, skulle man have en varmekilde til at opvarme vand, og den kom normalt først, hvis man fik centralvarme indlagt eller elektriske vandvarmere, og det skete først langt senere.

Vandskyllet toilet kom normalt først sent sammen med badeværelset

Man klarede sig på den gammeldags måde – som egentlig slet ikke var så gammel blandt folk på landet. Man havde altid klaret sig med det fri og grebningen bag køerne i den varme kostald, men man skulle jo ligne finere folk.

Så man installerede et lokum fjernt fra beboelseshuset – det var jo en slags møddingsgenstand. Og det var også på møddingen, man tømte spandens indhold.

Havde man ingen husdyr, kunne man grave render i haven og tømme spanden der. Det gav vækst for grøntsager. Lugten i rummet kunne man begrænse med at komme lidt tørvestrøelse eller -smuld oven i spanden efter brug.

Man kunne også rationalisere som i Alsønderup Kommune på Bendstrup skole eller som på næste side fra Tulstrup skole med to-personers lokum.

hvor pigernes toilet på begge skoler var to-personers i lighed med det her

Her begrænsedes lugtgener med kalk eller klor. At kalde tingen med dens rette navn brugte finere folk ikke. Kun simple folk sagde "skidehus". Lærde folk sagde "lokum", som på latin blot betyder "stedet", eller "das" efter tysk "das Haus", "huset", eller man sagde "retirade" fra det franske for et sted, man retirerer sig til. Da det vandskyllede toilet så kom, sagde man W.C. efter engelsk "water closet" – vandkloset. Men de fleste holder sig vist nu til "toilet" fra det franske. Genstanden bliver åbenbart ikke rigtig stueren nok til andet end navne af udenlandsk oprindelse.

Hvordan begyndte det med vandværk i Alsønderup Sogn?

Man havde engang "Alsønderup Sogns Grundejerforening", hvor medlemskabet var helt frivilligt, og hvor man som medlem kun var forpligtet til at betale sit kontingent.

"Alsønderup Sogns Grundejerforening" ophørte omkring 1980, og vi ved ikke ret meget om den og heller ikke, hvor dens protokol og andre arkivalier blev af. Men vi ved, hvorfor den nok ophørte. Med parcelhusudstykningsplanerne i Alsønderup Kommune skulle der oprettes grundejerforeninger for hver udstykning til at tage sig af og betale for vedligeholdelse af de nye private fællesveje. Der blev oftest tinglyst pligt for ejerne af parcelhusene til at være medlem af en grundejerforening for hver af de forskellige udstykningsveje.

Især derfor blev den gamle, frivillige "Alsønderup Sogns Grundejerforening" overflødig.

Men tilbage i 1959-60 var der en opgave, som "Alsønderup Sogns Grundejerforening" tog sig af. Den blev det lokale kontaktorgan til Københavns Kommunes Vandforsyning om bistand til oprettelse af et fælles vandværk i Alsønderup, indtil dette var dannet.

Herom skrev Ryle Sørensen forrest i protokollen for vandværkets bestyrelse:

"Starten til Alsønderup vandværk blev gjort ca. 1. november 1959, da Alsønderup Sogns Grundejerforening efter opfordring fra flere af kommunens beboere rettede henvendelse til Københavns Kommunes Vandforsyning ang. et event. tilskud til at oprette vandværk for.

Grundejerforeningen fik herefter sendt tegningen og planer fra Vandforsyningen ang. et vandværk for en stor del af kommunen her, ligesom man fik tilsagn fra gdr. Helge Nielsen, Ærtelandsgården, Alsønderup, om køb af et grundareal på dennes jord, hvorpå Vandforsyningen lod foretage en boring efter vand, som skulle kunne give det kommende vandværk den nødvendige vandmængde.

Mandag den 1. august 1960 indkaldte Grundejerforeningen til beboermøde om sagen, hvor man vedtog at arbejde videre med sagen. Til formålet nedsattes et udvalg, som kom til at bestå af

*Orla Mortensen, Tulstrup, formand,
Ryle Sørensen, Tulstrup,
Ingeniør Svensson, Tulstrup (Ellegården),
Helmer Nielsen, Alsønderup,
Aagaard Larsen, Alsønderup.*

*Udvalget antog senere ingeniør Dines Jørgensen, Hillerød, til rådgivende ingeniør.
(underskrevet) Ryle Sørensen"*

Ryle Sørensen. Kloakmester, entreprenør, pantefoged. Født i 1922 på Komosegård på Baunevej i Alsønderup. Realeksamen fra Statsskolen i Hillerød. Idrætsmand og skytte. Valgtes til en række lokale tillidshverv. Han var i bestyrelsen og kasserer i Alsønderup Vandværk fra oprettelsen i 1961 til 1967. Formand for "Alsønderup Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforening" 1950-56, og formand for dennes skytteudvalg i mange flere år. Formand for Alsønderup Forsamlingshus fra 1965 og under Kulsviergårdens opførelse og herefter indtil 1982.. Indvalgt i Alsønderup Sogneråd og fra 1970 i Hillerød Byråd, i alt kommunalbestyrelsesmedlem gennem mere end 25 år.

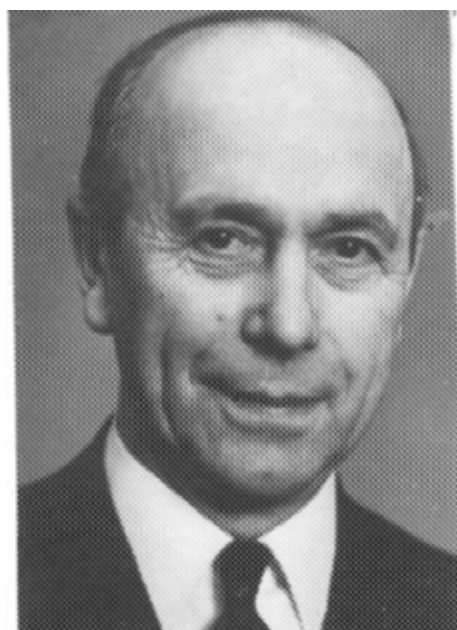
Ryle Sørensen, formand for Skytteafdelingen, fotograferet ved dennes udstilling på Kulsviergården ved Alsønderup Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforenings 100 års jubilæum i 1985

Med i Grundejerforeningens udvalg var også
Gårdejer Aagaard Larsen,
 Født i 1907, Langholmgaard, Pibe Møllevej 13, Alsønderup.
 Indvalgt i Alsønderup Sogneråd fra 1950 til 1970, hvor Alsønderup Kommune blev nedlagt og indlemmet i Hillerød Kommune.

Var sognerådsformand i Alsønderup Kommune fra 1958 til 1970.

Formand for Alsønderup Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforening 1939-1944 og 1965-67.

I øvrigt fætter til Ryle Sørensen.

Stiftende generalforsamling i Andelsselskabet Alsønderup Vandværk den 7. feb. 1961

Som dirigent valgtes gårdejer R. C. Bregner, Tidselholmgård i Bendstrup, og udvalgsformand Orla Mortensen bød velkommen. Rådgivende ingeniør Dines Jørgensen redegjorde for vandværkets fuldførelse og låneforholdene. Man vedtog love for vandværket.

Til første bestyrelse valgtes

Gårdejer Orla Mortensen, Brunebjerggård i Tulstrup, (formand)

Pantefoged Ryle Sørensen, dengang boende i Tulstrup, (kasserer)

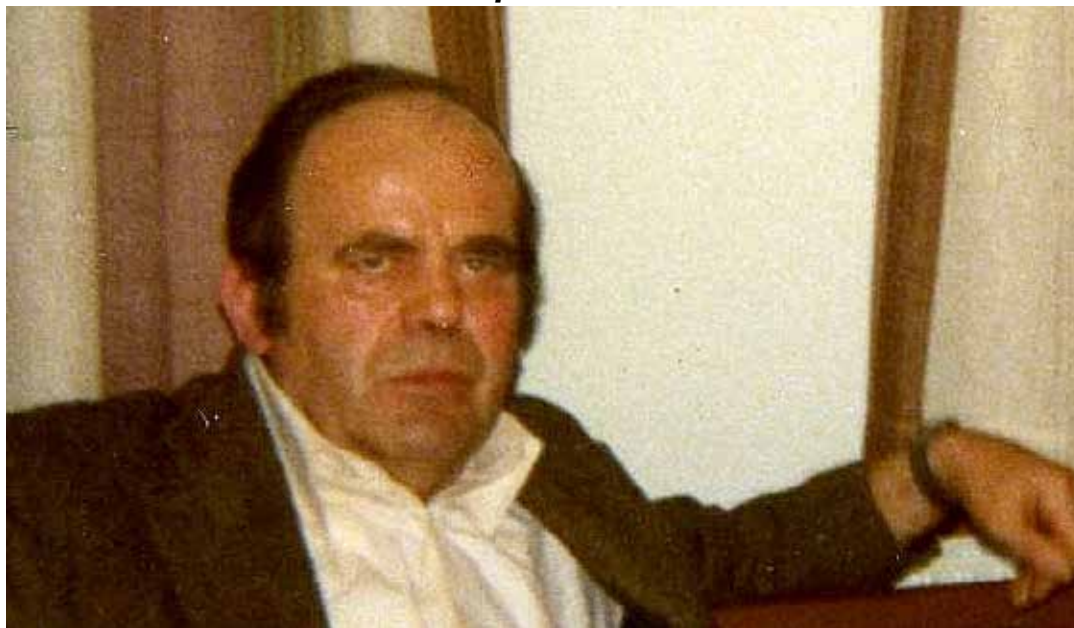
Gårdejer Helmer Nielsen, Brudegård i Alsønderup, (næsformand)

Sognerådskasserer, gdr. Otto Aagaard Rasmussen, Rugbjerggård,

Da man skulle have kommunegaranti for lån, skulle Alsønderup Sogneråd udpege et stemmeberettiget medlem af bestyrelsen. Det blev daværende medlem af sognerådet, **parcellist Alfred Pedersen**, Alsønderup Orne.

Man vedtog også at overdrage til ingeniør Dines Jørgensen at få optaget et lån på kr. 200.000.

Orla Mortensen – Alsønderup Vandværks formand 1961-1965.

Orla Mortensen havde købt Brunebjerggård i Tulstrup. Den havde meget gamle bygninger og dårlig sandjord. Han drev den bl. a. med kunstvandede tidlige kartofler, men oprettede senere cementstøberi. Efterhånden udstykkede han gårdens jord i parcelhusgrunde. Gårdens gamle bygninger blev også revet ned, og parcelhuse opført på stedet.

Hvad foregik før og under vandværkets stiftelse?

Københavns Vandforsyning bistod med råd, tegninger og i betydelig grad med penge - vist i alt 220.000 kr. -, som man også havde gjort ved andre værkers oprettelse. I Alsønderup med ca. halvdelen af udgifterne til vandværkets oprettelse. Vandforsyningen havde jo den tekniske og juridiske erfaring.

Ret til oppumpning af vand var forudsætningen for vandværket

Den 22. aug. 1961 var der møde i landvæsenskommissionen – myndigheden til behandling af den slags. På baggrund af en prøveborings resultater og ingeniør Dines Jørgensens beregning af behovet skønnede kommissionen, at en vandmængde på 60.000 kubikmeter årligt kunne forventes godkendt til Alsønderup Vandværk. Det oplystes, at prøveboringen var 74,7 m dyb med vandspejl 12 m under terræn, og at den kunne give den fornødne vandmængde, uden at vandspejlet derved sænkedes mere end godt $\frac{1}{2}$ meter.

Københavns Kommunes vandforsyning havde bekostet og foretaget boringen ved Hillerødvejens forløb – nu nr. 16 - mellem Alsønderup og Tulstrup på en grund, som Ærtelandsgårdens daværende ejer havde givet tilsagn om at sælge, hvis boringen gav grundlag for at anlægge vandværket på det sted, hvad den så gjorde. Derfor ligger Alsønderup Vandværk på det sted den dag i dag. Det gør Hillerødvej derimod ikke. Ved en senere vejomlægning og udretning gennem Alsønderup by og til Tulstrup flyttedes Hillerødvejen her mod øst. Men et stykke af den gamle vejs asfalt ligger stadig henne ved vandværket.

De juridiske spørgsmål

Københavns Vandforsyning udarbejdede en treparts overenskomst. Parterne var 1) Vandforsyningen, 2) Andelsselskabet Alsønderup Vandværk og 3) samtlige lodsejere, hvis ejendomme skulle forsynes af Alsønderup Vandværk.

Lodsejerne forpligtede sig derved til at oprette andelsselskabet Alsønderup Vandværk og lade deres ejendomme forsyne med vand derfra.

De fraskrev sig ethvert krav mod Københavns Vandforsyning som følge af vandmangel på deres grundarealer fremkaldt af Københavns Vandforsynings boringer indenfor dennes tilladte mængder vand.

Som modydelse gav Vandforsyningen tilskud til anlæg af Alsønderup Vandværk, og den prøveboring, som Vandforsyningen havde udført, fik værket til ejendom. Tilskuddet skulle udbetales, når vandværkets anlæg var færdigt og i drift, men udbetaltes vistnok i nogen grad a conto. Beløbet blev aftalt til 200.000 kr. og senere forøget med 20.000 kr.

Alsønderup Vandværk forpligtede sig til at levere vand til alle ejendomme i området, og til at samme vilkår, som gjaldt for optagelse ved værkets oprettelse, skulle gælde for ejere af senere tilkommende ejendomme.

Alle ejere af huse og ejendomme, som skulle være med i vandværket fra starten, skulle ved deres underskrift tilslutte sig de vilkår, som er nævnt ovenfor, og Københavns Vandforsyning kunne tinglyse overenskomsten på ejendommene, hvor den så også gjaldt for efterfølgende ejere.

Alsønderup Sogneråd, vistnok fotograferet i 1960. Gengives her, fordi flere af personerne var involveret i Alsønderup Vandværk. Stående fra venstre parcellist Alfred Petersen, Alsønderup Orne, som sognerådet udpegede som sit medlem af vandværkets bestyrelse. Siddende yderst til højre Ryle Sørensen og siddende i midten sognerådsformand Aagaard Larsen, som begge er omtalt tidligere. Aagaard Larsen var i en del år også værkets revisor. Siddende mellem Alfred Petersen og Aagaard Larsen gårdejer Otto Aagaard Rasmussen, Rubjerggård i Tulstrup. Han var i mange år sognerådskasserer, og hans far havde i sin tid været sognerådsformand. Han var indvalgt i vandværkets bestyrelse fra dets oprettelse, og til han trak sig på grund af helbredssvigt.. Siddende yderst til venstre Laurits Larsen, Møllehøj, som i mange år var kasserer i det lille Nejede-Møllehøj Vandværk for ca.50 ejendomme i kommunens vestside, samt for de 150 senere oprettede sommerhuse på Lykkesholm i Nejede. Bortset fra Alfred Petersen var det som privatpersoner og ikke som sognerådsmedlemmer, de nævnte var indvalgt i vandværket. Stående til højre i øvrigt skovarbejder og biavler Hans Jensen, Alsønderup, og ved siden af ham parcellist Tage Svendsen, Alsønderup Orne.

Vandværksbestyrelsens håndtering af opgaverne

Der måtte kapital til at bygge vandværket, når tilskuddet fra Københavns Vandforsyning først udbetaltes, når værket var færdigt og i drift. Den 5. marts 1961 besluttede bestyrelsen derfor at optage et lån på 200.000 kr. Den 7. juni kunne bestyrelsen overdrage arbejdet med nedlægning af rørledninger til entreprenørfirmaet Brødrene Jørgensen, dengang Bendstrup, for godt 192.000 kr. Man vedtog også et indskud på 300 kr. for tilslutning af nye ejendomme (dette omfattede ikke anlæg af rørledninger m.v.).

I november 1961 var værket taget interimistisk i brug. Indvindingstilladelsen til 60.000 kubikmeter årligt var kommet. Lånet i sparekassen kunne nu frigives. Efter provision og omkostninger blev de 200.000 kr. til 188.000 kr., og i oktober 1962 besluttedes at optage yderligere lån på 60.000 kr. til vandværkets færdiggørelse.

Den 12. feb. 1963 oplyste formanden, at værkets samlede etablering ville koste ca. 480.000 kr. I 1963 søgte man udvidelse af retten til vandindvinding

til 120.000 kubikm., og i 1964 om at udvide værket med en ekstra boring. Der var nu 250 andelshavere.

I 1965 ønskede mange beboere på Alsønderup og Bendstrup overdrev tilslutning. København ville ikke betale hertil. Det ville koste ca. 145.000 kr. til ca. 45 ejendomme, som disse selv måtte betale. Det blev først anlagt i 1972. Orla Mortensen udtrådte af bestyrelsen. Ny formand i de næste otte år blev næstformanden, gårdejer Helmer Nielsen, Brudegård, Alsønderup. I efteråret 1965 er en ny boring færdig på østsiden af Hillerødvej på jord købt af tækker Erland Andersen, værkets nabo. Boringen er ca. 45 m dyb og vandrig. Pris alt inkl. ca. 45.000 kr. Den rene tilslutningsafgift for nye sættes op fra 300 til 600 kr. I 1965 var vandforbruget nået op på ca. 63.000 kubikmeter. I 1967 måtte værket bekoste ledningsomlægning, fordi vejen Alsønderup-Tulstrup forlægges mod øst og der sker afgravning af bakker. Værket er gæst i de offentlige vejsider, og det må derfor altid selv betale ved vejomlægninger.

Ved generalforsamlingen i 1972 valgtes to tilflyttere til bestyrelsen. Ingeniør og major Arne Aagaard Nielsen, Tulstrup, som blev formand, og Sv. Berger Petersen, Tulstrup. Arne Aagaard Nielsen brugte sin tekniske og administrative professionelle kunnen som formand. Der blev besluttet en forretningsorden for bestyrelsens virksomhed og referaterne blev struktureret efter emner. Efter otte år som formand fik Arne Aagaard Nielsen i 1980 indvalgt cand. jur. Bjarke Køhler, Tulstrup, i bestyrelsen som formandsemne, for i løbet af 1981 skulle Aagaard Nielsen flytte til Bruxelles. Bjarke Køhler var formand fra 1981 til 1987.

Hermed slutter beretningen om personer bag værkets første år, og der fortælles videre om forskellige begivenheder og andre af værkets forhold.

Fornyelsesfond

Værket og dets ledningsnet har i alle årene været under konstant vedligeholdelse, ombygning, udskiftninger og fornyelser til forbedring af forsyningssikkerheden, og der er anlagt ringforbindelser til udligning af forskelle i vandtrykket i ledningsnettet.

Værket har kunnet følge med den tekniske og elektroniske udvikling. Der er opkrævet særlige fornyelsesbidrag, men senere oprettet en egentlig fornyelsesfond, som alle forsynede bidrager til. Værket har derfor i vid udstrækning uden lån selv kunnet finansiere de senere fornyelser.

Der skete en vældig udvidelse af antallet af ejendomme, som vandværket havde pligt til at forsyne. I 1964 var der 250 forsynede ejendomme, i 1975 679, og i 1987 734, så vandforbruget steg og steg.

I 1978 var prognosen, at der i 1995 ville være behov for 336.000 kubikm., som værket søgte om tilladelse til at oppumpe, men ikke fik tilladelse til. Alle andre værker søgte også Hovedstadsrådet om mere vand på den tid.

Den udpumpede vandmængde - en kilde til problemer

Tallene for de årlige udpumpninger er således:

<u>Årstal</u>	<u>Udpumpet i</u>	<u>Kubikmeter</u>		
1963		30.000	1993	173.096
Tilladelse til udpumpning af	60.000		1994	176.100
1964		50.000	1995	151.477
1965		63.000	1996	137.362
1966		93.000	1997	123.813
1967		99.000	1998	111.438
1968		109.000	1999	111.142
1969		120.000	2000	116.164
1972 Tilladelse til at udpumpe	120.000		Tilladelse til udpumpning af	150.000
1983		262.000	2001	110.441
1984		245.388	2002	110.995
1985		212.199	2003	118.196
1986		207.199	2004	114.288
1987		202.552	2005	115.531
1988		210.108	2006	106.908
1989		199.400	2007	107.803
1990		185.714	2008	111.673
1991		170.194	2009	105.767
1992		183.872	2010	100.807

De mange tal virker uoverskuelige, men kik alligevel på udviklingen og vær klar til at blade tilbage til denne oversigt, for den peger på ting, som fik betydning. Det ses, at fra 1965 til 1998 blev der udpumpet meget mere vand ud end de 120.000 kubikm. , som værket havde tilladelse til, men værket var jo bundet af forsyningsforpligtelserne over for brugerne.

"Vandværkssøen"

I 1983 toppede forbruget med 262.000 kubikm. I efteråret 1984 blev bestyrelsen opmærksom på, at der under en afsides, lavtliggende mark lå en vandledning til ejendomme på Enebakken i Tulstrup, og at rørledningen lå under en sø. Bestyrelsen lod søen pumpe tør – det tog et par dage –, og man fandt et meget utæt vandrør. Søen var skabt af denne utæthed og bestod altså af stadigt udstrømmende vandværksvand. Hvor længe søen havde været der, lå hen i det uvisse.

Da rørledningen var udskiftet, kom søen ikke igen. Man ser det på forskellen mellem de udpumpede vandmængder i 1983 og 1985, hvor værket i 1985 udpumpede 50.000 kubikmeter færre end i 1983.

Ejeren af jorden, som søen havde dækket, krævede et beløb som erstatning af vandværket for det, han mente, han kunne have dyrket på dette areal. Men det afviste vandværket, bl.a. begrundet i, at han som ejer selv havde været den nærmeste til at gøre opmærksom på, at der opstod en sø oven på vandledningens forløb over hans jord, og at han ingenting havde gjort i den anledning.

Arbejdet for at få vandforbruget ned

Bestyrelsen tog mange initiativer for at spare på vandet. Eftersøgning i rør-systemet efter lækager gav en hel del, men var temmelig kostbart. Forbrugerne var gennemgående opmærksomme på det nødvendige i at spare. Hævedning begrænsedes mere og mere – sprinklere og spredere blev totalt forbudt. Der måtte kun vandes to eller tre timer hver anden aften og kun med håndholdt vandslange eller vandkande. Ekstra betaling for brug af vand i strid med reglerne virkede begrænsende på forbruget, og kun få forbrugere overtrådte reglerne, men de blev også afkrævet betaling for vandspild.

På måleren på værket kunne ekstraordinært forbrug straks ses, f.eks. da en lastbilchauffør brød plommen på en brandhane i Tulstrup og vaskede bil derfra. En henvendelse fra bestyrelsen til vognmanden om, at det var tyveri, førte til, at chaufføren holdt op med at åbne brandhanen. Da kommunens folk engang havde tømt og oprenset Alsønderup Gadekær, fyldte de i ubetænksomhed gadekæret igen fra den nærmeste brandhane. Det gav et enormt udsving på måleren på værket, og kommunen måtte betale en regning.

Erhvervsmæssig vanding forudsatte tilladelse, men på aftenen i juni målte der på værket et forbrug, som pegede på, at nogen erhvervsmæssigt uden tilladelse vandede jordbær eller lignende. Bestyrelsen tog en køretur rundt i hele forsyningsområdet, men kunne ikke se spor af den slags vanding.

Men der var nogen, som vandede med vand fra moser og vandhuller. Et sted gav den lille størrelse på et vandhul og den megen vanding derfra mistanke hos naboer om, at vandhullet fyldtes op fra en rørledning forbundet til vandværkets. Værkets bestyrelse kunne intet bevise, men besluttede at betale for at få opsat vandmåler ved ejendommens vandforsyningsledning. Efter en tid kom ejeren så og ville købe vand til vanding. Dette kunne han, men værket stillede så som betingelse, at han betalte for den opsatte målerinstallation på hans ejendom, hvorfra hans vandforbrug så skulle måles. Og han betalte.

Før der blev opsat vandmålere generelt, gav bestyrelsens bestræbelser og forbrugernes vandbesparelser år for år fra 1986 til 1994 et støt fald i vandforbruget, hvilket ses ved at blade tilbage til oversigten over forbruget.

Værkpassere

Så snart vandværket var bygget, stod det klart, at der skulle ske en jævnlig, næsten daglig pasning, kontrol og renholdelse. Hertil ansatte bestyrelsen efter opslag Ejvind Eriksen, Tulstrup. Da han holdt op, ansattes Finn Andersen, Alsønderup. Han bestred med stor pligtfølelse hvervet i over 25 år. Herefter ansattes den VVS-uddannede Bjarne Hansen, som bor i Tulstrup. Selv om arbejdet er øget med værkets udbygning, er det fortsat et bierhverv.

Striden med Hillerød Byråds værkudvalg. Alsønderup Vandværk overdrog alligevel ikke sig selv til kommunen.

De ni beboerejede, private vandværker i Hillerød oprettede tidligt et fælles organ "Kontaktudvalget af Vandværker" – KVH – og Alsønderup Vandværk var altid aktiv heri. KVH var bl.a. en fællesrepræsentation over for Hillerød Kommune, som efter vandforsyningsloven førte tilsyn med de private vandværker i kommunen. I Hillerød lå dette under lederen af de kommunale værker og Byrådets Værkudvalg, bestående af syv byrådsmedlemmer.

Der var ikke noget tillidsfuldt forhold til Værkudvalget og dets værkadministration. Man var utryk ved, at Værkudvalget tilsyneladende altid var under stærk indflydelse af sin grenchef, lederen af kommunens værker, hvis to vandværker forsynede ca. 60 % af kommunen. Det virkede, som om han brugte sin stilling til at fremme sine interesser i de kommunale vandværker. På et tidspunkt medførte vandforsyningsloven, at kommunen skulle fastsætte en ny vandforsyningsplan. De tilladte indvindingsrettigheder blev nu optalt kommunevis med summen af indvindingstilladelser som kommunens kvote.

Der blev i Hillerød Kommune ikke oppumpet mere vand som helhed end summen af tilladelser til indvinding. Men væksten af bebyggelser i Ullerød og Alsønderup medførte oppumpning af væsentligt mere vand her end efter disse værkers individuelle tilladelser.

I foråret 1989 barslede den kommunale værkadministrations leder og Byrådets Værkudvalg med en plan, hvorefter Alsønderup Vandværk kun måtte oppumpe de tilladte 120.000 kubikm. De øvrige ca. 80.000 kubikm. som dengang brugtes, skulle Alsønderup så købe af vandværker, som ikke brugte deres fulde kvote, underforstået Hillerød Kommunes Vandforsyning, som allerede forsynende dele af Sophienborg-området og dampvaskeriet. Til det formål skulle Alsønderup Vandværks andelshavere betale 1 million eller mere til en ny, stor forsyningsledning med pumpestation til det kommunale vandledningsnet – en plan tilsyneladende udtænkt af de kommunale værkers driftsleder til gavn for disse.

Ved møder med Værkudvalgets syv medlemmer og driftslederen for de kommunale værker lod disse sig ikke overbevise om, at det kunne være lige meget, hvor i kommunen vandet blev oppumpet, blot man holdt sig inden for kommunens samlede kvote, og når vandet blev oppumpet fra samme grundvandsbækken, så en millionudgift til en rørledning til Alsønderup med det formål at øge oppumpningen andetsteds og nedsætte den i Alsønderup var helt overflødig. Værkudvalgets formands holdning til indvendingerne mod Værkudvalgets plan virkede direkte hoven og nedladende.

Værkudvalgets projekt ville gøre vandforsyningen for den enkelte forbruger i Alsønderup dobbelt så dyr som den var indenfor de kommunale værker.

Adspurgt oplyste borgmester Jens Jensen, at hvis Alsønderup Vandværk blev overdraget Hillerød Kommune, ville forbrugernes pris i Alsønderup være som i de kommunale vandværker. Bestyrelsen i Alsønderup Vandværk fik på den ordinære generalforsamling accept af at indkalde en ekstraordinær generalforsamling med forslag om at overdrage Alsønderup Vandværk til kommunen, hvis kommunens fordyrende projekt gennemførtes.

De private vandværker – KVH – førte en ihærdig kampagne mod Værkudvalgets projekt, bl. a. med en stor annonce i Amtsavisen før Byrådets møde den 29. juni 1989 med "Endelig godkendelse af vandforsyningsplanen" på dagsordenen.

Den 26. juni indkaldtes KVHs formand pludselig til et hastemøde hos Borgmester Jens Jensen, som meddelte, at han var indstillet på at opgive et ledningsnet mellem værkerne og køb og salg mellem dem, men han ville gerne aftale en fælles pris for alle vandværker for tilslutning ved byggemodning. På Byrådets møde den 29.6. blev den "Endelige godkendelse af vandforsyningsplanen" så taget af dagsordenen, og den 1. aug. blev KVHs bestyrelse indkaldt til nyt møde med borgmester Jens Jensen, som syntes at have sat Værkudvalget og driftsbestyreren af værkerne ud af spillet i den sag.

Kommunen udsendte et referat, som angav en fordeling af grundvandet, som amtsrådet skulle kunne tiltræde, blot man ikke overskred den samlede kvote for Hillerød Kommune som helhed. Her indenfor var der plads til, at Alsønderup Vandværk kunne oppumpe en mængde som hidtil, og værket blev så ikke overdraget til kommunen.

Byrådet nedlægger værkudvalget

Byrådets flertal vedtog herefter, at Byrådet efter kommunevalget ikke længere skulle have et særligt værkudvalg, og at de kommunale og de private vandværker fra 1. januar 1990 skulle høre direkte under Byrådets tekniske udvalg. De private vandværker så med tilfredshed, at lederen af de kommunale værker ikke længere havde et særligt værkudvalg at være grenchef for, og at teknisk direktør nu blev grenchefen på disse områder.

Samarbejdet mellem de private vandværker og Hillerød Kommune og Byrådets tekniske udvalg har siden virket tilfredsstillende.

Vandmålersagen

Tvungen installation af vandmålere have længe spøgt, og til sidst blev der lovgivet. Alle skulle have vandmålere inden udgangen af 1996. Den egentlige årsag var nok især, at staten ville sikre sig en indtægt ved at beskatte vandforbrug, og at kommunernes spildevandsanlæg også skulle finansieres af afgift på vandforbrug. For at fordele disse afgifter anså man vandmålere for nødvendige. Der er tale om såkaldte "afgifter", så de er ikke omfattet af et skattestop, og der betales 25 % moms til staten af dem. Disse skatter plus moms af dem udgjorde hurtigt mere end selve prisen for vandforsyningen.

Selvfølgelig ville vandmålere også fremkalde vandbesparelser, når der blev lagt skatter på vandforbrug.

Vandmålere indførtes i Alsønderup i årene 1994 og 1995. Det var administrativt besværligt, men gik meget godt. Regnskabet skulle omstilles til efter målt årsforbrug på hver ejendom og med indberetning til kommunen for hver ejendom som grundlag af kommunens opkrævning af afgift. Statsafgiften opkræver værket hos forbrugere på grundlag af det målte forbrug på samme måde som momsens heraf. Ser vi på den tidligere oversigt over vandforbrug er den udpumpede vandmængde efter 1995 faldende. Det er delvist i takt med, at afgifterne pr. kubikmeter er steget. Der er på de 15 år fra 1995 til 2010 med vandmålere et fald på ca. 50.000 kubikm.

Man skal dog lægge mærke til, at før der kom vandmålere – i tiåret fra 1985 til 1995 - faldt den udpumpede mængde også med mere end 50.000 kubikm. På forskellig vis blev forbruget nedsat i det tiår, især ved besparelser hos forbrugerne, som de med de faste priser dengang uanset forbrug ikke havde noget økonomisk ud af.

Forbrugerne holdninger til at spare på vandet er altså ikke først kommet med vandmålerne. Forbruget er nu formodentligt nået tæt ved så lavt, som det vil blive. Men man kan selvfølgelig spare på vandværkets betaling af statsafgiften ved at nedsætte sit vandforbrug. Men forbrugerne kan jo ikke spare sig ud af værkets driftsudgifter og af afgiften til kommunens spildevandssystemer. Penge hertil kunne som følge af mindre vandforbrug kun hentes ind ved højere kubikmeterpris og en højere kommunal afgift incl. moms pr. kubikmeter.

Skatter på vand – alt andet end ”grønne” - en bekostelig administration, betalt af forbrugerne

Administration af individuelt forbrug, anskaffelse og udskiftning af vandmålere ca. hvert 7-8 år, individuelle opkrævninger efter målt forbrug, indberetninger af forbrugernes individuelle forbrug til kommunen, bekostelige undersøgelser af om de enkelte målere måler rigtigt, behandling af individuelle klager over målere fra forbrugere o.s.v. medfører, at administrationen af skatterne på vand i forhold til provenuet nok er nogle af de dyreste skatter at administrere, men udgifterne afholdes ikke af stat og kommune. De væltes over på vandværkerne og dermed på disses forbrugere. Disse udgifter for vandværket kan forbrugerne ikke reducere ved at spare på vandet, for de er uden sammenhæng med vandforbruget.

Længst tid i bestyrelsen

Ingeniør Flemming Høier Olsen, Tulstrup, blev indvalgt i 1988 i værkets bestyrelse. Han har siden dec. 1996 været bestyrelsens formand. Han har professionelt som ingeniør beskæftiget sig med vandværker, så værkets brugere har gennem hans mange år i bestyrelsen og som formand haft en

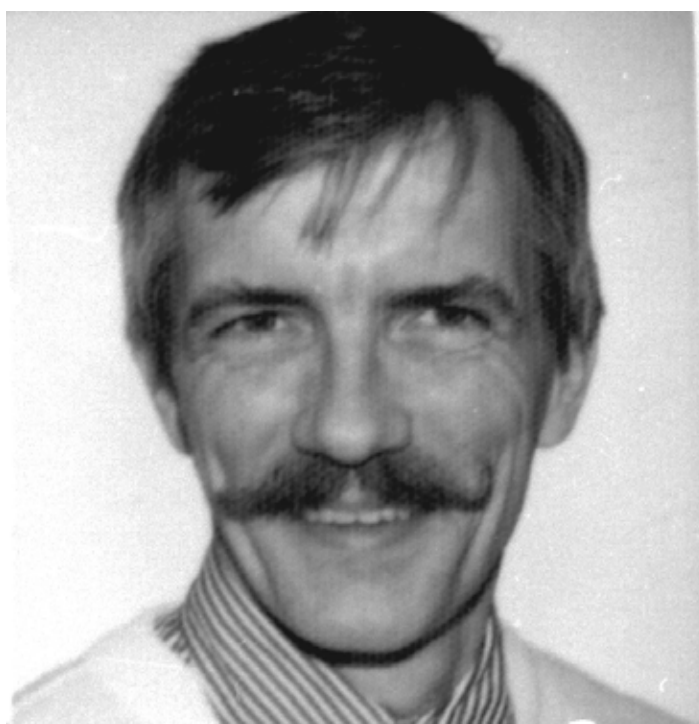
særdeles kompetent leder. Hans mange informative oplysninger i det husstandsomdelte blad "Lokalt Nyt" har givet vandværkets brugere mange saglige oplysninger, som de næppe kunne have fået på anden vis.

Flemming Høier Olsen, formand for Alsønderup Vandværk.

Næstlængst tid i bestyrelsen

Næstformand Torben Milling blev valgt som suppleant til bestyrelsen i 1988 og året efter til bestyrelsen. Han har siden Flemming Høier Olsen blev formand i december 1996 været bestyrelsens næstformand.

Næstformand Torben Milling, Tulstrup.

Støt Alsønderup-Tjæreby Lokalarkiv – bliv medlem ! Og få dette medlemsblad fire gange årligt.

Kontingent i 2011: 100 kr., par 140 kr. **Sponsorer.** 500 kr. og efter behag gerne mere.

Indmeldelse til kasserer Lissi Carlsen, tlf. 48 28 64 49, e-mail: lissi@carlsen.mail.dk eller indbetal til reg.nr. 2276, kt.nr. 89685004194 og husk afsendernavn og -adresse.

Medlemstal: Hjælp os til at nå 400 personlige medlemmer i 2011. Ved udgangen af 2010 var der tilmeldt knap 390 medlemmer, hvoraf de senest indmeldte først betaler kontingent for 2011.

Arkivet søger ikke kontante kommunale tilskud, men Byrådet stiller et kælderlokale under Alsønderup Skole permanent til rådighed for arkivet

I næste nummer af dette blad fortæller Thomas Olsen, født i 1929, om sin skolegang i Bendstrup Skole og om sine 1½ år som konfirmeret tjenestedreng på Lykkes-holmgård i Nejede og om sin læretid i Alsønderup som tømrer.

I septembernummeret skriver vi om Harløse Brugsforenings historie. Brugsens arkivalier låner vi af Folkemuseet. Har du fotos fra Harløse Brugs, så lån os dem.

Kom og få forevist arkivet. Åbent alle mandage kl.18-22. Kør i Alsønderup ind fra Baunevej ved skiltet til "Rønnehuset". Gå ad kældertrappen i skolebygningen til højre. Vi viser jer med glæde arkivet og fortæller om det, også hvis I kommer blot for at se det. Alle er velkomne. Hvis du søger noget om slægt eller huse, hjælper vi dig, alt hvad vi kan.

Regnskab for 2010 for Alsønderup-Tjæreby Lokalarkiv.

<u>Indtægter:</u>	Kroner
Medlemskontingenter,.....	29.960
Bidrag fra sponsorer.....	13.640
Gaver fra medlemmer.....	4.995
Kontant kommunalt tilskud...(er ikke søgt for 2010)	0
Egne arrangementer.....	5.827
Salg af fotokopier.....	40
Indtægter i alt	54.462

<u>Udgifter:</u>	
Udgifter til afholdelse af arrangementer.....	4.252
Toner, kopifarver & kopipapir.....	7.719
Serviceaftaler om maskinel, dataprogram, printer, licenser, o.l.....	16.681
Medlemsskaber.....	1.667
Køb af scanner, lamper o.l.....	8.605
Dele til PCere.....	4.799
Bogkøb o.l.....	634
Porto.....	3.705
Internet & webhotel.....	661
Kontorartikler	2.018
Småanskaffelser, diverse til arkivet	2.298
Gebyr til bank.....	300
Udgifter i alt	53.338
Årets overskud.	1.124

Regnskabet forelægges for generalforsamlingen den 16. marts 2010